

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Nederland en het Nabije Oosten: De Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982

Heffen, O. van

Citation

Heffen, O. van. (1992). Boekbespreking van: Nederland en het Nabije Oosten: De Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982. *Acta Politica*, 27: 1992(2), 242-245. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450033>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450033>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

rol van de grondwet. Aan de ene kant moet de grondwet volgens Van Cranenburgh worden gezien als indicator van de politieke machtsverhoudingen en als politiek pamflet. Aan de andere kant stelt zij dat de grondwet een zekere autonome werking op politieke processen heeft. Deze onduidelijkheid over de rol van de grondwet (is hij slechts indicator of beïnvloedende factor, of beide) wordt niet opgelost met haar nauwkeurige beschrijving van de constitutionele ontwikkeling van de Tanzaniaanse éénpartijstaat.

Ondanks deze kritiek op een aantal theoretische uitgangspunten verdient Van Cranenburghs studie lof door de methodologie die zij toepast. Zij heeft een bewuste poging ondernomen om politicologische en antropologische onderzoeksmethoden te integreren. Zij heeft niet alleen gebruik gemaakt van geschreven bronnen en secundaire literatuur, maar ook van interviews met direct betrokkenen uit verschillende groeperingen in de maatschappij en in het overheidsapparaat. Haar poging tot integratie is zeker geslaagd en levert een belangrijke bijdrage aan een meer interdisciplinaire benadering van de Afrikaanse problematiek. Hopelijk zal dit uiteindelijk leiden tot een diepgaander en beter begrip van het Afrikaanse continent.

E. van Laar

F. Grünfeld, *Nederland en het Nabije Oosten: de Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982*. Kluwer, Deventer 1991.

In zijn dissertatie, waarop hij promoveerde bij Van Boven, Baehr en Flinterman, behandelt Grünfeld het Nederlandse buitenlandse beleid en de rol van Nederland ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict. Aan de hand van een systeemmodel worden voor de periode 1973-1982 drie cases onderzocht, namelijk het Arabisch olie-embargo tegen Nederland uit 1973, de totstandkoming van een gemeenschappelijk internationaal politiek standpunt in het kader van de Europese Politieke Samenwerking (EPS) in de periode 1977-1981 en de deelname van een aantal Europese landen aan een vredesmacht tussen Israël en Egypte (Multinational Force and Observers).

In het systeemmodel dat Grünfeld hanteert, wordt een onderscheid gemaakt tussen het buitenlands politieke proces in Nederland en het internationale politieke proces. Het buitenlands politiek proces krijgt gestalte binnen de nationale samenleving. Het internationale politieke proces vindt plaats in supranationale arena's. Dit onderscheid leidt volgens de auteur tot drie vragen (p. 2):

1. hoe kwam het Nederlands buitenlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict tot stand?
2. welke rol heeft Nederland in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict vervuld?
3. bestond er een relatie tussen Nederlands buitenlandse beleid en de Nederlandse

inbreng in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict?

Naast deze vragen formuleert Grünfeld twee thesen (p. 3), namelijk:

1. Nederland heeft ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict geen eigen buitenlands beleid meer, maar alleen een aanpassing aan een internationaal politiek standpunt.
2. succesvolle binnenlandse beïnvloeding van het buitenlandse beleid is een noodzakelijke voorwaarde voor invloed in de internationale politiek.

Het theoretische deel van de dissertatie is nogal rommelig opgezet, waarbij de curieuze wijze van formuleren die de auteur eigen is, getuige ook bovenstaande vragen en thesen, bepaald niet helpt. Nadat de auteur de vraagstelling en de thesen heeft geformuleerd en een aantal elementen daaruit min of meer uitputtend heeft behandeld, duiken pagina's later plotseling een centrale vraag (p. 14) en een centraal thema (p. 28) op, die in de probleemstelling niet zijn terug te vinden.

Ernstiger is dat Grünfeld de thesen zonder enige uitleg presenteert. Vooral wat de tweede these aangaat, is dat problematisch omdat deze these weinig helder is. Alleen het element 'succesvolle binnenlandse beïnvloeding' wordt in een noot (sic!) gedefinieerd. Waarom succesvolle binnenlandse beïnvloeding een noodzakelijke voorwaarde voor invloed in de internationale politiek zou zijn, blijft in nevelen gehuld.

Volgens de auteur is van succesvolle binnenlandse beïnvloeding sprake als de opvattingen in het binnenland in het feitelijk gevoerde buitenlandse beleid tot uiting komen (p. 3, noot 3). Deze definitie zou men als een operationalisatie kunnen beschouwen. Als operationalisatie geeft de definitie echter weinig aanknopingspunten om succesvolle beïnvloeding op empirisch niveau vast te stellen. Als de opvattingen in het binnenland overeenkomen met het feitelijk gevoerde beleid, dan behoeft dat niet te betekenen dat het aanwenden van invloed er de oorzaak van is dat het beleid een bepaalde vorm en inhoud heeft gekregen. Men kan toch niet uit het gevolg de oorzaak afleiden, althans niet zonder meer.

De wijze waarop de auteur de tweede these aan de empirie toetst, doet het vermoeden rijzen dat hij succesvolle binnenlandse beïnvloeding verwacht met voldoende steun van de actoren, die een rol spelen in de processen waarvan het buitenlandse beleid het resultaat is. In de conclusies wordt namelijk gesteld:

Tevens werd geconstateerd dat Nederlands internationale invloed duidelijk samenhangt met de binnenlandse consensus ... De binnenlandse consensus, tot uiting komend in het buitenlands politieke standpunt, die het draagvlak aan geeft van het door Nederland naar voren gebrachte standpunt in de internationale politiek, is van invloed op het resultaat van de pogingen tot beïnvloeding van het internationale politieke proces' (p. 259).

Consensus duidt erop dat belangrijke actoren in het nationale politieke systeem passief of actief steun verlenen aan de politieke autoriteiten, omdat de door de politieke autoriteiten voorgestane politiek hun instemming heeft. Het is de omvang van de binnenlandse steun die mede de speelruimte bepaalt die de Nederlandse regering in de internationale politiek heeft.

Het wekt overigens enige bevreemding dat in het theoretische gedeelte gesproken wordt van succesvolle binnenlandse beïnvloeding, terwijl in de conclusies sprake is van binnenlandse consensus. Deze begrippen zijn toch geen synoniemen?

De drie vragen uit de hierboven geciteerde vraagstelling worden na behandeling van de cases als volgt beantwoord:

1) De opvattingen in de Nederlandse samenleving zijn van invloed geweest op de totstandkoming van het Nederlandse buitenlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëliëse conflict. De besluitvormers hielden rekening met de opinie van de verschillende actoren die een rol speelden in het proces van beleidsvorming. Een belangrijke doelstelling van het beleid was dat de veiligheid van Israël zou zijn gewaarborgd. De eerste these wordt dus verworpen.

Daarnaast geeft Grünfeld aan dat het olie-embargo in 1973 ertoe leidde dat vermijden van een kwetsbare positie een leidraad van het Nederlandse handelen werd. Nederland zocht bescherming door aansluiting te zoeken bij de EG-partners. Het gevolg hiervan was dat het buitenlands politieke proces in Nederland niet langer voorafging aan het internationale politieke proces. Het parlement kon dus alleen achteraf een bepaalde kwestie bediscussiëren.

2) Nederland trachtte in de periode 1973-1982 met name Frankrijk te matigen in het streven van dat land om de Europese Gemeenschap een meer pro-Palestijns standpunt te laten innemen. Ook probeerde Nederland te voorkomen dat Europa het Midden-Oostenbeleid van de Verenigde Staten doorkruiste. Grünfeld concludeert dat deze doelstellingen met redelijk succes werden nagestreefd.

3) De derde vraag wordt door de auteur op tweeërlei wijze beantwoord. Ten eerste merkt hij, evenals bij de beantwoording van de eerste vraag, op dat na 1973 het internationaal politieke proces aan het buitenlands politieke proces in Nederland voorafging. Dit had tot gevolg dat allerlei groepen in de samenleving, maar ook het parlement, minder invloed hadden op de totstandkoming van het beleid. Ten tweede trekt Grünfeld de conclusie dat de Nederlandse inbreng in de internationale politiek wel kon rekenen op binnenlandse steun. Bovendien bleek uit interviews met Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken en directeurs-generaal Politieke Zaken dat zij bij het bepalen van hun standpunt het oog ook gericht hielden op de verhoudingen in eigen land.

Naast het zwakke theoretische deel van de dissertatie, heeft de studie echter ook sterke kanten. De wijze waarop de cases worden behandeld, is soms van grote schoonheid. Zo beschrijft Grünfeld de totstandkoming van de verschillende verklaringen van de Europese partners, waaronder de beruchte verklaring van Venetië uit 1980, uitgebreid en met een groot gevoel voor nuances.

Een voorbeeld van een fraaie beschrijving is de wijze waarop de auteur het Europese plan voor een algehele vredesregeling in het Midden-Oosten behandelt dat in 1980 als een vervolg op de verklaring van Venetië werd opgesteld. Volgens Grünfeld was dit plan het hoogtepunt van de Europese Politieke Samenwerking ten aanzien van het Arabisch-Israëliëse conflict. Een hoogtepunt in die zin dat het plan leidde tot een Europees diplomatiek offensief. Het plan was echter ook de eerste stap op weg naar een nieuw dieptepunt in de Europese samenwerking. Al

snel bleek dat de EG totaal machteloos was. De inhoud van het plan was zodanig dat het voor Israël onaanvaardbaar was, terwijl het de partners aan machtsmiddelen ontbrak om Israël aan een conferentietafel te krijgen. Bovendien waren de verschillende landen, ondanks de formele overeenstemming, het fundamenteel met elkaar oneens over het te voeren Midden-Oostenbeleid. Toen Nederland in de eerste helft van 1981 het voorzitterschap van de EG bekleedde, zorgde minister van Buitenlandse Zaken Van der Klauw ervoor dat het Europese initiatief een pas op de plaats maakte. De vertragingstactiek van de Nederlandse minister was er mede de oorzaak van dat het Europese plan een vroege dood stierf. De verkiezing van de socialist Mitterrand tot president van Frankrijk betekende het definitieve einde van het initiatief. Frankrijk, de grote animator van een eigen Europese koers, was nu meer geneigd aansluiting te zoeken bij de Amerikaanse Midden-Oostenpolitiek.

De onmacht en het gestuntel van de EG ten aanzien van het Arabisch-Israëliëse conflict worden door Grünfeld genadeloos blootgelegd. De relatie die in de studie wordt gelegd tussen de pogingen van de Europese partners om tot een gezamenlijk Midden-Oostenbeleid te komen en het streven naar Europese integratie zijn zeer verhelderend. De beschrijving van de wijze waarop de Europese landen in het kader van de EPS een rol in het Midden-Oosten trachtten te spelen is bijzonder onthullend. De hoofdstukken waarin de drie cases worden behandeld zijn dan ook voor eenieder die is geïnteresseerd in de politieke eenwording van Europa de moeite van het lezen waard.

O. van Heffen

P. Bauer, **The development frontier: Essays in applied economics**. Harvester Wheatsheaf, Londen/Sydney/Singapore 1991; R.C. Janssen e.a., **Een veranderende wereld: Liber Amicorum ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van Ferdinand van Dam**. Thomas Rap, Amsterdam 1991.

Op een moment dat ook in ons land een hernieuwde belangstelling voor het probleem van ontwikkeling valt waar te nemen zijn twee interessante boeken verschenen: *The development frontier*, geschreven door Peter (of P.T.) Bauer, en *Een veranderende wereld*, een Liber Amicorum voor prof. Ferdinand van Dam, samengesteld door NRC Handelsblad-journalist dr. Roel Janssen.

The development frontier is het nieuwste boek van de ontwikkelingseconoom Bauer. Dit boek is, evenals eerdere bekende werken van zijn hand als *Dissent on development, Equality, the Third World, and economic delusion and Reality and rhetoric*, geen monografie, maar een bundeling van essays. Tweederde van de zeventien stukken is eerder gepubliceerd en is voor de huidige uitgave aangepast en deels herschreven.

Bauer heeft er nooit om bekend gestaan dat hij de controversie schuwde; zijn nieuwste bundel bevat opnieuw vele aanvallen op de *communis opinio* die in de sociale wetenschappen over de begrippen ontwikkeling en onderontwikkeling is